

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yesha'yah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5567 [1806/1807]

07

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9839

ישעיה סד סה

ועיננו כרוח ישאנו : (ו) ואין קורא בשמך מתעורר לתחזיק בך
פיהסתרת פניך ממנו ותמוגנו ביד עינינו : (ז) ועתה יהיה אבינו
אתה אנחנו החמר ואתה יצרנו ומעשה ידך כלנו : (ח) אל
תקצר יהיה ערמאד ואל לעד תזכר עון הן הבט נא עמך כלנו :
(ט) ערי קדשך היו מדבר ציון מדבר היתה ירושלם שממך :
(י) בית קדשינו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היתה לשרפת אש
וכל מחמדינו היתה להרבה : (יא) העל אלה התאפק יהיה ההשה
ותעננו ערמאד :

סד (א) נדרשתי ללוא שאלו גמצאתי ללא בקשני אמרתי
הנני הנני אלגוי לאקרא בשמי : (ב) פרשתי ידי כל היום אל
עם סורר ההלכים הדרך לא טוב אחר מחשבתיהם : (ג) העם
המכעיס

ר ש י

עדים • וכלבוס נרחק כנגד מאוס שהכל אומרים הסר עדים תרגום של הסרה :
ונכל כעלה • וכמוש כעלה פלישט"ר בלע"ז, פלעטר"ר Fletrir. בל"א תער
וועלקן עיין לעיל ח' כ"ט, ועווינו כרוח ישאנו • ובחזנא כרוחא חיתנטינא :
(ו) מתעורר • כמו מתגבר על יצרו : ותמוניו ותניענו : (יא) תחשה ותעננו •
תחרים על העשוי לנו עד כאן תפלת הנביא ותחילת חסדי ה' אזכיר :

סד (א) נדרשתי ללא שאלו • הקב"ה משיבו ח"א שלא להגקס מהם כי
נדרשתי מהם להוכיחם על ידי נביאי וחס לא היו שואלים : אמרתי הנני
הנני שובו אלי • והנני מוכן לקבל : אל גוי לא קורא בשמי • אשר לא היה חפץ
להיות נקרא על שמי : (ב) פרשתי ידי • כדי לקבלם בתשובה • סורר • סר מן
הדרך : (ג) זוכים בגנות מעמידים ע"א בגנותיהן ומקטרין שם שמים על
הלבנים

מכלל יופי

סד (א) בקדח • פועל יוצא והוא ענין בערה ושריפה כמו כי אש קדחתם באפי :
המסים, פירש רבי יונה הקש היבש ושראו העם, והקרונו שרובה לומר אש קוק והה"א
בוסף ויהיה משורש מסם ובל"א בו הנח תמורת הדגש כי הראוי המסים בדגש למסרון הכפל
זהאחד מן המסים המ"ס יו"ד והמ"ס לרבים רובה לומר בקדוח אש החוק המסם כל ועיין בשורש
עם כי יש בו טעות כי כתב והאחד ממנו המס כמו חמם וכריך לומר ואחד ממנו המס
במו חמם יהלך : מים חבעה אש • מענין • אנענועות פירוש כי האש תרתי •
המים כשירתחו ועל אנענועות, ובמכלל בשדצ"ר מבוואר הספיקו בלא זכר את
ובלא הקדמת פועל לפועל • ובפירוש אש הוא הפועל אף על פי שגם אחרון והמים הוא הפועל
אף על פי שגם באשין כי הדבר מבוואר שהאש תרתי המים ואין לטעות בו לפיכך לא הקפידו
בדאשין

שטורם, אוים וועג * (ו) נימאנד פֿערקינדעט דייגען נאָמען, נימאָנד שטרעכט, דיר אַנצוהאַנגען; פֿירוואָהר! דואַ ענטזיהעסט דיין אַנטליץ אונס, לעסעסט, אין אונזערן זינדען, דאַהין אונס שמאַכטען * (ז) אונד דואַ, עוויגער, ביסט יאָ אונזער פֿאַטער, וויר — דער טהאַן — דואַ אונזער בילדנער — וויר אַללע זינד דאָך דיינער דענדע ווערק * (ח) צירגע דאָך ניכט זאָ ועהר, עוויגער, דענקע ניכט אימערדער זינדע! אָ שוויא אױף אונס העראַכ, וויר זינד יאָ אַללע דיין פֿאַלק * (ט) דיינע הייליגען שטעדטע — אָך, איצט וויסטענייא! ציין איינע איינעדע, ירושלים איין שוטטהויפֿען! — (י) דער הייליגע טעמפעל — אונזער רוהם! — וואָ אונזרע פֿעטער דרך פֿרוזען, איזט דער פֿלאַמער יב געוואָרדען; דאַהין זינד אונזרע קאָסטבאַרקייטען אַללע! (יא) אונד דואַ העלטסט דרך גאָך צוריק, עוויגער? שווייגסט, בייגסט זאָ ועהר אונס גידער? —

סה (א) „איך לאָס' מיך וזכען — זיא פֿערלאַנגען ניכט גאָך מיר, לאָס' מיך פֿינדען — זיא וזכען מיך ניכט; איך רופֿע: היר בין איך! היר בין איך! איינעס פֿאַלק, דאַן זיך ניכט גאָך מיינעס נאָמען נעננעט * (ב) אימערדאָר רייכ' איך דיא האַנד איינער אַכטרייניגען נאַציאָן, דיא דעס לאָסטערס וועגע וואַנדעלט, איהרעס דינקעל גאַכהענגט * (ג) איין פֿאַלק

ב א ו ר

(ו) להחזיק בך • לאתקפא בדחלך • (הכשדי) • כי וגו' • ארי סליקתא אפי שכינתך מיכא • (הכ"ל) וחמוגנו • לשון כליון ואיבוד, מענין מסיסה, ראה בספר שפת אמת שרש מוג • ועל פי זה תרגמתי בל"א • (ז) ועתה וכו' • זאת ה', דחמך עלכא סניאין • כאב על בנין • (הכשדי) • אנחנו וגו' • הטעם, עשה עמו כרצונך, כי אין כח בידיו כי אנתו כחמר • (ר' אברהם בן עזרא) • ומעשה וכו' • ועובד גבורתך כולל • (הכשדי) • (ח) אל תקצוף וגו' • כי הדנה קצפת • (ן' עזרא) • הן וכו' • הא גלי קדמך דעמך אנתא כולל • (הכשדי) • (ט) עחי וגו' • הנט, כי אנתו עמך, וראה ערום שקדשת בשמך, הם חרבות • (בן עזרא) • (י) ביה קדשנו • הוא בית השם • (הכ"ל) • ותפארתנו • כי בית הבחירה היה לגאון ולתפארת ישראל, בכל גווי הארץ • אשר וכו' • אחר, דפלתו קדמך אנתא • (הכשדי) • הללוך אבותינו • הטעם, המטריים • (ר' אברהם ן' עזרא) • היה • יחיד במקום רבים, כמו (ויקרא י"ט ח') יחוללו עוונתו יסא • ודומיו רבים • (יא) העל אלה וגו' • כמו, ומה תחדים? והטעם, לא תמהר להושיענו • (ראב"ע) • החשה וכו' • זאת יהיב ארכא לרשיעיא, דמשענדין בנא עד עלמא • (הכשדי) •

סה (א) נדרשתי וגו' • הנה תשבת השם, כי אבותיכם הכעיסוני, ואני נדרשתי הטעם, המנאתי עצמי בנרה, לעם לא שאלו, שאמנא להם • (ראב"ע) • אמרתו וכו' • פעם אחר פעם, על יד הכניאים • (הכ"ל) • לא וגו' • לא היה נקרא בשמי, בימים ההם, כי אם בשם הצעל • (הכ"ל) • (ב) פרשתי ידי • לקבלם בתשיבה, אם ירצו • (רד"ק) • כל היום • בכל עת • הדרך • ימשוך עמי ואחר עמו, וכן הוא: הדרך, דרך לא טיב, כמו (ראשית ב' ט') ועץ הדעת טוב ורע • (ן' עזרא) • לא טוב • רוצה לאמור, דרך רע, וכן מנהג הלשון • כמו (תהלות ל"ו ה') יתיב על דרך לא טיב, אשר לא טהורה היא (ראשית ז' ב'), והדומים לו • (רד"ק) • אחר מחשבותיהם • בשרירות לנס הרע • (ג) על פני • כענד, שיכעים אדוני, והוא

תרגום אישכנז

פֶּאֶרֶק , דָּאָן מִיַּנְעָר אַל־לִגְעֵנְנוּאָרְט אַיִמְמֶער צוויִדער לֵעֶבֶט , דָּאָן
 " אִין גֶּרֶטֶען אָפֿפֿערט , אויף ציגעלשטיינען רייכערט . (ד) זיא ויאָהנען אִין
 " גֶּרֶעֶבֶרן , אַיִבערנאַכטען אִין רואינען ; פֿערשלינגען גידיג דער וויען פֿלייש ,
 " פֿאַססען עקעלהאַפֿטע בריה' אַין איהרען געפֿעסען אויף . (ה) שפרעכען :
 " הינוועג פֿאַן מיר ! געהערע דוך מיר ניכט , אִיך בון הייליגער , אַלס דוא ! "
 " אַ דים פֿאַכט מיינען צאָדן צור אַיִממערלאָדערנדען פֿלאַממע אָן ! —
 " (ו) זעהט ! עם אַיזט אויפֿגעצייכעט פֿאַר מיר , אִיך שווייגע ניכט ; אִיך
 " פֿערגעלטע , פֿערגעלט' אִיך אִין פֿאַללעם מאַאָעי' " (ז) אַיִדע אַינד אַיִדער
 פֿעטער פֿערגעהונגען , שפּריכט דער עוויגע , דייה אַויף בערגען רייכערטען ,
 אַויף היגעלן מיך לעסטערטען ; פֿערגאַנגער טהאַטען לאָהן מעס' אִיך אִיך נון צו .
 (ח) זאָ שפּריכט דער עוויגע : וויא מאַן מאַכט אִין דען טרויבען פֿינדעט , טכריכט :
 " פֿערדערב' איהן ניכט , ער אַיזט זעגענכרינגער ! " זאָ טהיא אִיך מיינער
 קנעכטע וועגען , ריכטע ניכט אַללעם צוגרונדע . (ט) אִיך לֵאָס' אַויס יעקב
 נאַקאָמטען עמפֿאַר שפּראַססען , אַויס יהודה ערבֿען מיינער געבירגע ; מיינע
 אַויס

ב א ו ר

וקח רואהוֹכֶעניו . (ראנ"ע) . וכל"א תרגמתי כפי הנאות בלשון ההיא , ובהחקת
 ההגמה - וזכרום בגנות . כמו שהיה מנהג , תחת כל עץ רעין . (רד"ק) . ומקטרים
 וכו' . ראה בספר מלכים ב' (כ"ג י"ב) , ובספר ירמיהו (י"ט י"ג) . (ד) הושבים
 בקברות . לדרוש אל המתים , ודברי השדים . (בן עזרא) . ובנצורים וגו' . בחרנות
 ילכו בלילה , שיראו להם השדים , לדעתם , כי המזיקים נראים בחרנות , למאמינים בהם ,
 וכן (למעלה מזה מ"ט ו"ו) ונזירי ישראל הטיב , ענין חרנות . (רד"ק) . ופרקי כתיב ,
 ומרק קרי , והענין אחד , בחילוף אותיות השפה , והטעם , הרוטב פּיִתְנַשֵׁב צו הכּסֵר ,
 ויגיד עליו ריעו (סופטים ו"ו כ') : ואת המרק ספוך , וכן אמר הכסדי : זרטיק
 פּיגולים . לשון מילוס ותיעוב , וכן יורה שרש בגל בלשון כסדים על ענין הכחשה , ועל שר
 מוסר , וראה בניאור החכם ר' הירץ וויזל ז"ל לספר ויקרא (ז' י"ח) . ועל כי זה
 מתורגם אשכנזית . כלירם . במכיהן . (הכסדי) . (ה) האומרים וגיור . הם
 טמאים , אוכלים כל טמא , ואומרים למי שהוא טהור , אני טהור ממך . (רד"ק) . קרב
 וכו' . רחוק להלא ! לא תקרבני , ארי דכינא מיכך ! (הכסדי) . ועל פיו מתורגם
 אשכנזית . אליך . כלומר , עמוד בעמך , אל תקרב אלי' . (רד"ק) . קדשוך .
 פעל עומד , כמו (ירמיהו י"ד כ') בני ינאוני , וכן הוא : כי קדשתי ממך , אני קדוש
 ממך . (בן עזרא) . אלה . המעשים . עשן וגו' . שגייתו מעט בתרגומו , להחזיק
 את ההגמה . (ו) הנה וכו' . החטאת הגדולה לא נמחת , אלא הרי היא כחונה לפני ,
 לזכרה תמיד . (רד"ק) . לא וגו' . לא אהן להין ארכא בתיא , אלהן אשלה להן פורענות
 סוביהן . (הכסדי) . על חוקם . ראה בניאור החכם ר' יואל ברו"ל ז"ל לספר זמירות
 ישראל (ע"ט י"ב) . ואני תרגמתי כפי הכונה בלבד . (ז) עונותיכם וכו' . כלומר
 הנטרפו אלה עם אלה , והאריכו אתכם בגלות . (רד"ק) . אשר קטרו . דאסיקו
 צומיין . (הכסדי) . פעולהם . נסתר , ונראש המקרא . נוכח . ורבים ככה .
 ראשונה . מוסב על מלת פעולתם הקודמת , והטעם , המעשים הרעים , שעשו ישראל
 בעיני קדמונים . (ח) כה וגו' . כי יהיה בימים ההם , כאשר ימלא הירוש באשכול ,
 לאמור אדם לחבירו , אל תשחיתו , כי ברכה זו , כן אעשה למען עבדי , הם נדיקי
 שראל בגלות , לבלתי השחית הכל . (ראנ"ע) . (ט) והוצאתיו וכו' . שיצאו מן הגלות ,
 והם

המכעסים אתי על פני תמיד זכתיים בננות ומקטרים על הלגנים :
 (ד) הישבים בקברים ובצצורים ילינו האכלים בשר החזיר
 ופרק ומרק קרי פגלים בליהם : (ה) האמרים קרב אליה אל הגש
 בי כי קדשהיה אלה עשן באפי אש יקרת כל היום : (ו) הנה
 כחובה לפני לא אחשה בי אם שלמתי ושלמתי על חיקם :
 (ז) עונתיכם ועונת אבותיכם יחדו אמר יהוה אשר קטרו על
 ההרים ועל הגבעות חרפוני ומדתי פעלתם ראשנה יגל אל קרי
 חיקם : (ח) כה אמר יהוה באשר ימצא התירוש באשכול ואמר
 אל השחיתהו כי ברכה בו בן אעשה למען עבדי לבלתי השחית
 הכל : (ט) והוצאתי מעקב זרעומי הורה יורש הרי וירשונה בחירי

ועברי

ר ש י

הלגנים : (ד) היושנים בקברים * שהשרה עליהם רוח טומאה על שדים :
 ובנורים * הם פגרי המותים שהם כנחונים במגור שאינם יכולין ללכת : ופרק
 פיגולים * רוטב נתעז * כמו וחת המרק ספק (שופטים ו') : (ה) האומרים *
 אל הנדיקים קרב חליך עמוד בעמך ואל הגש בי : כי קדשתיך * בי קדשתי
 וטהרתי יותר מנך כן תירגס יונתן : אלה התועבת אשר עשו הנס לעשן חימה
 באפי : (ו) הגה כתובה * חטאתכם לפני וכבר נגזר דינם ונחתם *
 (ז) עונותיכם * ושל אבותיכם יחדו חטאתכם : (ח) כאשר ימצא התירוש
 באשכול * תירגס יונתן כמה דחשתכת נח זכי בדרה דטופנה : התירוש * זה
 נח שהיה מתוק : באשכול * בדור המשוכל ויש לפתור כושמעו : למען עבדי *

למען

מכלל יופי

בראשון ובאחרון : (ד) פגעה , את ש , לדעת רבי יונה הוא ענין הריגה כמו גש פגע
 בו כלומר סלקת מן העולם הנדיקים שהיו שנים במצותיך ועושים נדק , ולדעת שאר המפרשים
 הוא ענין תחנה ובקשה כלומר היית מקבל פיוס הנדיקים ובקשתם , ואומרים כי העותר בלשון
 פגיעה הוא קשור עם ב"מ כנעתר כמו ואל תפגע בי וחביריו או בלא קשור והוא חסר הנעתר
 כמו כי אין מפגיע ולפושעים יפגיע וחביריהם אבל כשהוא קשור בלא ב"מ הוא גופל על הנעתר
 פמו ולא מפגע אדם : [ונגזר פגע פירש פגעת את ש ועושה נדק ענין פגעה כמו
 ויפגעו בו מלאכי אלהים ופירושו יתחלה כנעת ומנחת מי שהיה שם ושמת במצותיך ועושה
 נדק והוא רמו לאברהם אבינו ושאר הנדיקים אחריו שהיו זוכרים אותך בעת הכעס במדותיך
 הידועות שהם חנון ורחום ארך אפים וכשהיית קילף עלינו בעבור שחטאנו לפניך בהם עולם
 ומע כלומר בכל דור ודור שהיו נדיקים היינו סומכים בהם שהיו מתפללים לפניך בעדנו
 וכושעים בהם אבל עתה בגלות אפסו החסידים והנדיקים ונהי כעמא כלנו ואין קורא כעתך

כעו

ישעיה סה

ועבדי ישכנו-שמה : (י) והיה השרון לגידה-צאן ועמק עכור
ל-בץ בקר לעמי אשר דרשוני : (יא) ואהם עזבי יהוה השכחים

את

ר ש י

למען כל לדיק ולדיק הנמלא גם : (י) ועמק עכור • כושמעו • והשרון שם
מחוז שהיה בדרך ישראל : (יא) עוזי ה' • רשעי ישראל שהחזיקו בע"ה ומהו
ברשעם : העורכים לגד • שם ע"ה העשויה על שם המזל ובלשון משנה יש גר
גדי וסינוק לח : למני • למניין השבון הכומרים היו ממלאין חגנות מוזג יין :
מוסך • יין מוזג במים כמשפטו כמו לחקור מוסך • משלי כ"ג • מוסכה יינה
(שם ט') ויש פותרים למני לע"ה שמניתם עליכם אבל ומניתי אחכם שלא נקוד
ומנית

מכלל יופי

כמו שהיו עושים חסידים הראשונים ל"ע] : ונחטא , הו"ו מורה הזמן שכבר עבר קודם
הפועל אשר לכינוי רוצה לומר וכבר חטאנו על כן קצפת עלינו וכן וירם תולעים ויבאש אחר
שלאש וכן ויבקעו המים אחר שנקעו המים : (ה) וכבגד עדים , פירוש בגדי סמרטוטין
ובלאות וכן בדברי רבותינו ז"ל המשמש בעדים ועוד אמרו עד שהוא נתון תחת הכר וכמנה
עליו דם פירוש סמרטוט של בגד שהחשה מקנת בו ובודקת עצמה אם תראה עליו דם , ויש
מפרשים מתרגום הכתוב עריתא והוא נגע והבגד המושם עליו הוא כמאס והענין אחד כי הבגד
מלוכלך הוא מוסר מהבריות : ונבל , מבנין פועל הלגום ושרשו נבל ונא הקמ"ץ תמורת הדגש
משפטו ונבל בדגש עי"ן הפועל ועקרו ונבל או יהיה מבנין נפעל ועקרו ונבל
ובהדר"ק נו"ן השרש הועלה תנועתה על נו"ן הנוספת כמשפט , ויש
אומרים כי הוא מבנין הפועל ומשפטה ונבל בדגש יבא הגם תמורתו כמו שנא במלת ויוד
יעקב טיב ענין נפילה וירידה : ועוננו , חסר ו"ו הרבים מהמכתב : (ו) מהעורר ,
ענין הערה תרגום וייקן ואיתער ואין זכר עומד במקום שנים : כי הסתרת פניך , פירוש כי
בענין כאשר כמו כי תוליד בנים אמר כאשר הסתרת פניך ממנו ותמוגו ביד עוננו אין קורא
בשמך כאשר היו עושים חסידים הראשונים : והמוגנו , פועל ינא ענין המכיסה :

(יא) החאפק , תחזוק שלא תרחם :

סה (א) הנני , בדגש הנו"ן הראשונה ובצ"י : לא קראו , פירוש עתה כי עתה אינם
קוראים עם ה' כמו מתחלה ובפירוש כאלו לא נקרא בשמי עם ה' כן לא פנה אלי :
(ד) ובנצורים , ענין סרבה וכן ונורו ישראל להשים ענין חרבות : ומרק , כמו ואת
הארק שפך המים שנתגשגש בהם הנשר נקרא כן לפי שיש בו מריקת הנשר וכת"ב ופרק
והענין אחד : פגולים , הוא הנשר שנתנה דימו ומראהו : (ה) קרב אליך , כלומר
עמוד בעצמך אל תקרב אלי : קדשחיד , פירוש קדשתי ממך : אלה עשן באפי , פירוש
אלה שעשו המעשים האלה הם עשן באפי : (ו) על חלקם , הראשון כתוב אל חיקם וקרי
על חיקם וזה על השני על חיקם : (ט) וירשוה , לגורת פעל צר"י : (יא) השכחים ,
תאר והאחד שכתב בפלג שמש : לגד , למזל ואמר רבי משה הכהן שהוא ככב נדק
שיורה על כל דבר טוב כ"י כי כן יקרא בלשון קדר , ורבי יונה כתבו מענין גד נדוד יגודנו
כלומר בעליו כמו שאמר המלאים למני מוסך : והממלאים , פירוש ממלאים כלירם
למוסך המני והוא שם כמו מניין כלומר למנין הככבים והם שבעה ככבי לכת , ויש מפרשים
שהוא שם ככב כלומר משלימים מוסך יין רוצה לומר נסך למני : מוסך , ענינו המוג שהוא
תערוכת השים עם היין והוא שם : (יב) ומניתי , לשון יופל על הלשון והוא דרך נסת

כמו

אויסערקאָהרנען נעהמען זיא אין בעזיץ , מיינע קנעכטע לאַססען דאַזעלכסט זיך
נידער . (י) שרוֹן'ס עכנע ווירד דער העערדען אויפֿענטהאַלט , דאַז טהאַל
עכור דעם דינדפֿיהעם וויידע , מייגעם פֿאַלקע , דאַז מיך ווכעט .
(יא) איהר אַכער , דיא איהר דען עוויגען פֿערלאַסעט , מיינעם הייליגען בער-
געם

ב א ו ר

והס הנדיקים , והעד שאמר בחירי . (הנ"ל) . הרי . הוצה לאמר , הר ציון והר הבית ,
שהוא בחלק יהודה . (רד"ק) . וירשוה . כינוי הנקבה מוכב על־ארץ ישראל . (י) והיה
וגו' . כמו שהיה , כי השרון מקום מרעה , וכן כתוב (דברי הימים א' כ"ז כ"ט) : ועל
הבקר היועים בשרון . (רד"ק) . השרון . נקעה פוריה ונחמדת בארץ הגליל , הולכת
מהר הבור ועד ים גינוסר , ומשכת לנד העיר (צעזארעא) , ולחוף אניות הנקרא
(יאפפע) , לכאן יס' ועמק עכור . העמק הזה היה לחוק ג' פרסה מירושלים , אל
הערים ירוחו וגלגל , ומשך עד נחל כרית . לרבץ בקר . מהזכר עמק עכור , לפי
שהיה לו סם נחלי מתחלה (ראה יהושע ז' כ"ו) , אמר , עוד לא יזכר אותו השם , כי רבץ
בקר יקראו עמק ברכה , וכן אמר הושע (ב' י"ז) : ואת עמק עכור לפתח תקוה . (רד"ק) .
(יא) ואחם וכו' . אמר כנגד אנשי הדור , שהיו עובדים עבודה זרה , והם יכלו ברשעתם ,
הסוכממתם , ולא יראו בטובת ישראל לעתיד לבוא , כמו שאמר (דניאל י"ג ב') : ורבים
מישיבי אדמת עפר יקינו , רבים , ולא כלם , אלא הנדיקים . (רד"ק) . השכחים .

שם תואר , על משקל יראים . (ן' עזרא) . העורכים וגו' . מנהג היה
בארץ מכרים הקדומה , לעשות משתה ביום האחרון בשנה , ולערך את השלחן בכל
מיני מאכלים ומשקים , והיה זה לאות ולתקוה על צרכת הארץ ונחמיה בשנה הבאה . וישראל
למדו את נימוסי מכרים , בימי קדם ההם , כנדע . לגד . גדוד השמים , ויאמר רבי משה
הכהן , כי לנד הוא כוכב נדק , שורה על כל דבר טוב , כי כן לשון קדר . (מדברי
ראש"ע) . ויש אומרים , שהוא האליל (מארים) , אלהי המלחמה לפי הדלי היונים ,
והיה גד מענין גרוד , המורה על כנף מלחמה . ובתרגום שצעים הוקנים נמצא
(טא' דעמאניא) , שהוא לשון מול טוב , וכן הוראת מלת גד בלשון הערב , (ראה צביאור
דמנח"ז זכ"ל לספר בראשית למ"ד י"א) . ונראה , שהמלה הזאת תורה פה על השמש , אשר
ענדו אותה כל העמים הקדמונים , ונקראת כן על פעולותיה הטובות , לפי האדם , על פי
ההוראה הנזכרת , וכן קראו הפרסיים את אלהי האלהים , לפי דעתם , (גאדא) , (*
קרוב למלה האשכנזית (גאטט) , כי לשון פרס קרויה מאוד ללשון אשכנז , כנדע , ובלשון
(בריטאניען) נקרא (גאד) , והכל ענין אחד , מורה על פעולות ה' , הטוב והמטיב
(גוט) . והממלאים וכו' . ממלאים גביעים וכוסות יין ושאר משקים , לנסוך נסכים
לאלהים אחרים . וראה בספר ירמיהו (ז' י"ח , ז' י"ז) . למני' . יש אומרים , לצורת
הגלגל , שכל צורה וצורה יש לה מבין ידוע מוכובים , ורבי משה הכהן אמר , שהוא שם
כוכב . (ראש"ע) . ולדעת החכם ר' יצחק סאַטאַנאַב ז"ל הוא שם כלל , לכל עבודה
זרה , ראה בספרו שפת אמת , שרש מנה . ויש אומרים , כי מני הוא המול הרע והקשה ,
וכן נקרא בלשון הערב מניה , מן שרש מנה , שורה על ענין יעוד וקיום דבר מה , והיו
הפתאים ההם מקטרים למול רע , בו חשבו , שיצטר להם , ויתהפך לטוב . וקצת אמרו ,
שהוא האליל הנקרא (הערמעס) בלשון יון , ובלשון רומי (מערקוריאום) , ומכמניו ז"ל
קראוהו מרקולים , וטעם שמו מלשון מנין שקלי זהב וכסף , כי האליל הזה מושל לדעת
עובדיו הכסילים על כל דבר מרכולת ומקא וממכר . ולפי הנראה , מורה המלה הזאת על
הירק , אשר היה נעבד בימים הקדמונים מאומות רבות , ונקרא כן מענין מניה , כי הוא
לאות , למכות בו מועדים וימים ושנים , וכן קראוהו היונים (מענע) , והסופר הרומי
(פליניאום)

S. Kant zwei Abhandlungen n. f. w. Seite 126. Anmerkung.

הרגום איש בני

געס פֿערגעססעט ; דיא איהר דעם גר (דער זאנע) דען טיש בערויטעט ,
 דעם כני (דעם מאנדע) קעלכע מיט געטרענקען פֿיללעט ; (יב) אייך געב
 איך דעם שווערדעפרייז , איהר אללע שטירצט אין שלאכטען נידער ; ווייל איך
 רופֿע — איהר הערעט ניכט , טהוט , וואָפּ טיר מיספֿעללט — וועהלעט ,
 וואָס טיר צוויידער איזט . (יג) פֿירוואָהר ! זאָ שפּריכט גאָטט , דער הערר :
 זעהט ! מיינע קנעכטע עססען — איהר הונגערט ; מיינע קנעכטע טרינקען —
 איהר דורסטעט ; מיינע קנעכטע זינד פֿרעהליך — איהר — שאַמראַטוּה .
 (יד) מיינע קנעכטע יויכצען וואָהלגעמוטה — איהר וויינערליט , בעטרובטען
 הערצענס , היילעט , צערקנירשטען געמיטהעם . (טו) מיינען אויסערקאָהרנען
 דיינטערלאַסעט איהר איירען נאָמען צום פֿערפֿלויכונגסאיידע ; גאָטט , דער
 הערר , ראָטטעט אייך אויס , זיינען קנעכטען פֿערלייהעט ער ווירדיגערע נאָמען .
 (טז) פֿירוואָהר ! ווער אויף ערדען זענען ערביטטעט , ערביטטעט איהן פֿאַס
 עוויגען גאָטט ; ווער אויף ערדען שווערעט , שווערעט ביים אונפֿערענדערליכען
 גאָטט

כ א ו ר

(פֿליניאוס) קראו (מאנא) , וכן (מאנע) כלשין (בעלגיען) , ובל"א (מאנד)
 והכל ייבא ומקיר אחד . טמסך . ענין משקה , ויגיד עליו רישו (משלי כ"ג למ"ד) , וראה
 שם נביאור הזכס ר' איצק אייכל ז"ל . (יב) ומניחי וגו' . ואממר יתכן לתרבה -
 (הכשדי) . וכן מתורגם אשכנזית . והנה העסיך המליך החלבי מלת ומניחי על מלת לבני
 בפסוק יקודס , כלשין נופל על לשון (פאראנאמאזיא) . וכלכם וכו' . במלחמה נראה
 ובטנת גדול תפלו כלכם לפני אויביכם נחיד . (יג) הנה וגו' . ראה מה שדרשו רבתינו
 ד"ל בזה (שנת דף קנ"ג) . עברי . הם השנים אל ציון . (ד' אברהם בן עזרא) . ואתם
 וכו' . אשר ישארו , שלא ענדו השם , ישארו נרעתם . (הכ"ל) . (ד' ירונו וגו' .
 מנהג הסעודה , לאחר אכילה ושתייה , שהם שמחים , ישמחו וירנו , וירמו קול בשירים ,
 ובעקתכם תהיה להפך , כי הרמת קול עבדי תהיה משוב לב , והרמת קולכם תהיה מכאב
 לב ומשבר רוח , ויהיה קולכם קול יללה . (רד"ק) . היקלילוף . ראוי להיות תחת המיז
 פת"ח , על דרך (משלי ד' כ"ה) ישירוף ננדך , וכמוהו (תהלות קל"ח זיו"ו)
 אמרחק יידע , ואלמנה לא ייטוב . (איוב כ"ד כ"א) . (ראש"ע) . (טו) והנחם
 וכו' . על הנוף . אמר זה , כי עונש הנפש לא ידע אדם בו , חלא פירוש ,
 כשתמותו מיתת הנוף נחרב , תניחו אחרים שמכם לטביעה ולקללה , הפך הנדיק , שכתב
 בו (משלי יו"ד ז') זכר נדיק לברכה , אבל אתם יזכר שמכם לקללה , כי נחירי יקללו
 בכם , מי שיקללו , כמו שאמר על נדקיהו ואחאב , שקלם אלך בכל , שנאמר בהם (ירמיהו
 כ"ט כ"ג) ; ולוקח מהם קללה לכל גלות יהודה , אשר בכלל , לאמר , ישמך ה' כנדקיהו
 וכאחאב , אשר קלם אלך בכל באש . (מדברי רד"ק) . והפיוחך וכו' . וימיתכון ה' אלהים -
 (הכשדי) . וכן מתורגם בל"א . שם אחר . ככנד . (ד' עזרא) . ועל פי זה תרגמתי .
 (טז) אשר . כטעם אכן , כמו (שמואל א' ט"ו כ') אשר שמעתי בקול ה' , ודומי .
 וכן תרגמתי . המחברך וגו' . פירוש מתנרך , מנקש הנרכה לעצמו , כמו (ראשית כ"ו
 ד') והתצרכו ברעך , ולא אמר , ונברכו נך , והמתנרך יאמר , אלהי אמן ונברכני ,
 כמו שנרך פלוני ופלוני הנדיקים , וכן לא ישבעו אום שבועה , אלא באלהי אמן , כמו שאמר
 (למעלה מזה מ"ה כ"ג) כי לי תכרע כל נרך תשבע כל לשון . (רד"ק) . באלהי אמן .
 באלהי קיימא . (הכשדי) . וכן תרגמתי . וראה למעלה מזה (כ"ה א') כי נשכחו וכו' .
 העשם , כי נשכחו הנרות , שעברו על הנדיקים , עיבדי השם , כי בראות הרשעים ,
 שהנרות

ישעיה סה

נִשְׁכַּחוּ הַצְרֹת הָרִאשֹׁנוֹת וְכִי נִסְתָּרוּ מֵעֵינַי : (יז) כִּי־הֲנִי כֹרֵא
שָׁמַיִם הַדְּשִׁים וְאֶרֶץ הַדְּשָׁה וְלֹא תִזְכְּרֶנָּה הָרִאשֹׁנוֹת וְלֹא תִעֲלֶינָה
עַל־לֵב : (יח) כִּי אִם־שִׁישׁוּ וְגִילוּ עֲדֵי־עַד אֲשֶׁר אָנִי בֹרֵא כִּי
הֲנִי בֹרֵא אֶת־יְרוּשָׁלַם גִּלְהָה וְעַמָּה מְשׁוּשׁ : (יט) וְגִלְתִּי בִירוּשָׁלַם
וְשִׁישִׁתִּי בְעַמִּי וְלֹא־יִשְׁמַע בָּהּ עוֹד קוֹל בְּכִי וְקוֹל זַעֲקָה : (כ) לֹא־
יִהְיֶה מִשָּׁם עוֹד עוֹל יָמִים וְזָקֵן אֲשֶׁר לֹא־יִמְלֵא אֶת־יָמָיו כִּי הַנְּעַר
בְּדַמָּה שָׁנָה יָמוֹת וְהַחֹטֵא בְּדַמָּה שָׁנָה יִקְלָל : (כא) וּבְנוֹ
בְּתִים וַיִּשְׁבּוּ וְנָטְעוּ כִרְמִים וְאָכְלוּ פְרִים : (כב) לֹא יִבְנוּ וְאַחַר יֵשֵׁב
לֹא יִפְעוּ וְאַחַר יֵאָכֵל כִּי כִימֵי הָעֵץ יָמֵי עַמִּי וּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם יִבְלוּ
בְּחִירֵי : (כג) לֹא יִגְעוּ לָרִיק וְלֹא יִלְדוּ לְבִהְלָה כִּי זָרַע בְּרוּכֵי יְהוָה
הִמָּה וְצִאֲצָאֵיהֶם אִתָּם : (כד) וְהָיָה טָרֶם יִקְרָאוּ וְאִנִּי אֶעֱנֶה עוֹד
רָם

ר ש י

הַצְרֹת • לִכְךָ יִקְרָאוּנִי חֹלֵי חֹמֶן : (יז) שְׁמִים חֲדָשִׁים הַתְּחַדְּשׁוּ הַשְּׁרִים שֶׁל
מַעֲלֵה וַיְהִיו שְׁרֵי יִשְׂרָאֵל שְׁרֵי עֲלִיוֹנִים וְשְׁרֵי הַעוֹזְדֵי כּוֹכָבִים וּמוֹזֹלוֹת תַּחְתּוֹנִים
וְכֵן בְּחָרֶץ וַיֵּשׂ אֲוֹרִים שְׁמִים חֲדָשִׁים מִמֶּנּוּ וְכֵן עֵיקַר כִּי מִקְרָא מוֹכִיחַ כִּי כֹאשֶׁר
הַשְּׁמִים הַחֲדָשִׁים וְגוֹמֵר (ל"ק ס"ו) : (ב) עוֹל יָמִים • נַעַר כְּמוֹ עוֹלָל (חִיכָה
'ז) עוֹל יָמִים (ל"ק ס"ו) קֶטֶן בְּשֵׁטִים : בְּן מֵאָה שָׁנָה יָמוֹת • יֵהָא בְּן עוֹנֶשֶׁן
לְמוֹתָחִיב וַיִּתֵּה בְעֵבְרָה שֵׁשׁ זֶה מוֹתָה כֵךְ מוֹפְרֵשׁ בְּצִרְאִשִׁית רַבָּה : יִקוֹלֵל •
בְּעֵבְרָה שֶׁהִיא לְרִיכָה גְדוּי : (כב) כִּימֵי הָעֵץ • תִּירְגַס יוֹגֵתֵן עֵץ הַחַיִּים • יֵאָכֵל
תִּבְנֶן

ב א ו ר

הַצְרֹת בָּאוֹת עֲלֵיהֶם , הֵיוּ מַלְעֵנִים בְּסוֹבְעוֹדָתָם • (ז' עזרא) • (יז) כִּי הֲנִי וְגו' •
מְרִיב הַטֵּבָה , שִׁתְּהִיב , כְּאִילוֹ יִהְיֶה הָעוֹלָם חֲדָשׁ , שְׁמִים חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ חֲדָשָׁה , כְּמוֹ שֶׁאָמַר
וְלֹא תִזְכְּרֶנָּה הַדְּשִׁימוֹת , פִּירוּשׁ , הַצְרֹת הַרְאִשִׁימוֹת , כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ , וְהַסֵּכֵס רַבִּי אֲבֵרָהָם
(בן עזרא) פִּירֵשׁ שְׁמִים חֲדָשִׁים עַל הַרְקִיעַ , אָמַר , שֶׁהָאֵל יַחֲדָשׁ אֲוִיר טוֹב , שִׁיְהִיו בְּנֵי אָדָם
בְּרִאשִׁים , וַיִּחְיוּ שְׁנֵים־רִבּוֹת , גַּם יוֹסִיף כַּח הָאֶרֶץ , וְהִנֵּה הִיא חֲדָשָׁה , וְאִם כְּפִירוּשׁוֹ , יִהְיֶה
זֶה בְּכָל הָעַמִּים , וְהִנֵּה אָמַר הַכְּתוּב (פסוק כ"ב) : כִּי כִימֵי הָעֵץ יָמֵי עַמִּי , לֹא עַמִּים
אַחֲרִים • (רד"ק) • (יח) יְרוּשָׁלַם גִּלְהָה וְעַמָּה מְשׁוּשׁ • עַל דֶּרֶךְ וְהִיא בְּרַכָּה (רִאשִׁית
י"ב ב') , וְרִאשָׁה גַם בְּיֵאוֹר רַמְבַּמִּן ז"ל • (יט) וְגִלְתִּי וכו' • לְפִיכֵךְ יִהְיֶה שְׁמָה גִלְהָה ,
כִּי אִנִּי אֲשַׁמַּח בָּהּ , מִפְּנֵי שֶׁעָשׂוּ בָהּ רַבּוּנִי , וַיִּשְׁכַּח בָּהּ כְּבוֹדִי , וְכֵן עַמָּה מְשׁוּשׁ , שֶׁאִישׁ
בָּהֶם , שִׁיְהִיו עֲבָדֵי וְבַחֲרֵי , וְעוֹשֵׂי חֲפְזֵי • (רד"ק) • קוֹל בְּכִי • עַל חֲלָל , אוֹ מֵת בְּלֹא
עֲתוֹ , כִּי הַפְּסִיק הִנֵּה אֲחֲרָיו לַעֲד • (רִאשׁוֹנֵי) • (כ) לֹא וְגו' • הִנֵּה תוֹרָה זֹאת הַפְּרָשָׁה ,
פִּי הַשְּׁנִים אֵל עֵינַן , בְּיָמוֹת הַמַּשִּׁים , יָחִיו שְׁנֵים־רִבּוֹת , וְהִנֵּה הוֹקֵן יִמְלֵא אֶת יָמָיו , שֶׁהוּא
בְּתוֹלְדוֹת

הרגום אשכנזי

רלד

גאטט ; דען פֿערגעססען זינד דיא פֿערפֿלאַסנען ליידען , אויס מיינען אַויגען
הינוועגעטילגעט . (יז) יא , איך שאַפֿע נייע היממעל , נייע ערדע ; דער
פֿערגאַנגענהייט ווערדע ניכט מעהר געדאַכט , זיא ווערדע נומער מעהר בעהער-
ציגעט . (יח) זייד פֿרעהרליך , פֿראַהלאַקעט איממערדאָר מיינער שעפֿפֿונג !
איך שאַפֿע עם — ירושלים ווירד פֿריידע , וואַננע דאַן פֿאַלק , דאַן זיא בע-
וואַרנעט . (יט) איך האַבע וואַהלגעפֿאַללען אַן ירושלים , פֿדייע מיך מיינעס
פֿאַלקעס ; קיינע יאַממערשטיממע , קיין טאָן דעס וויינענס ווערד' אין איהר (אין
ירושלים) פֿערגאַממען . (כ) קיין יונגער מאַן פֿערשיידעט דאַזעלכסט , קיין
גריין , דער זיינע יאַהרע ניכט פֿערלעבטע ; הונדערטיעהריגע יונגלינגע שטערבען
דאָרט , הונדערטיעהריגע זינדערווערדען בעשטראַפֿט . (כא) זיא בויען הייזער ,
בעוואַהנען זיא ; פֿפֿלאַנצען וויינבערגע , געניסען איהרער פֿרוכט .
(כב) וואַס זיא בויען , בעוואַהנען אַנדערע ניכט , וואַס זיא פֿפֿלאַנצען , געניסען
פֿרעמדע ניכט ; דען דער ביימע אַלטער עררייכט מיין פֿאַלק , איהרער הענדע
ווערק איבערדויערן מיינע אויסערקאָהרנען . (כג) זיא מיהען זיך ניכט אום טאַנד ,
צייגען ניכט אונצייטיגע געבורט ; דען זיא זינד פֿאַם עוויגען געזענגעטע נאַכ-
קאַממענשאַפֿט , לעבען מיט איהרען שפעטעסטען ענקעלן . (כד) פֿירוואַהר !

עה

ב א ו ר

בתי לדות לחיות , כמו הקדמונים , מאדס עדנח , וכן עול ימים , שהיא העולל , והמת
מת , ופוא בן מאה שנה , ואס מת יקולל , כי אס חיה פקות מאלה השנים , אז יאמרו
עליו , עד ין לא שלמה דעתו , וזה שאמר , שמת והוא נער , והחוטא , אס יהיה בן מאה ,
והכתוב לעד , כי סוף העולם ישוב כראשיתו . (הכ"ל) . יהיה משם * רונה לאמיר ,
לא יא משס לקבירה . (רד"ק) . וכן מתורגס אשכנזית . עול ימים . יניק יומין .
(הכשדי) * כי הנער וכו' . אס ימות אדם בן מאה שנה , וזה בעוונתו , יאמרו עליו , נער
מת * יהחוטא וגו' . כלומר , כי קללת האל תהיה לו , וחוטא הוא , כשימות בן מאה שנה .
(רד"ק) . (כא) ובנו וכו' . הטעם , שיהיו לבטח , כי אין אייב , והפסוק הבא אחריו
לעד , או טעמו , שיבנו בית , וישנו בו שנים רבות , ולא כמיתו מלחמה . (ראב"ע) .
(כב) כימי העץ וגו' . שיעמוד שנים רבות , כמו החרוב , גס אחרים . (הכ"ל) . וכתב
רד"ק ז"ל : « כימי העץ , שיטעו , כן יהיו ימיהם , כמו שאמר , לא יטעו ואחר יאכל . »
והנה דברי המלך האלהי בזה דומים הם לשיר נעים זמירות ישראל (תהלות ז"ב י"ג וגו') .
ומעשה וכו' . שיבלה מעשה ידיהם זמיהם , כמו שאמר , לא יבנו ואחר ישב * (רד"ק) .
יבלו . ראה טעם תרגומו בתרגום רמב"מן ז"ל לספר תהלות (מ"ט ט"ו) , ובניאור הסכס
ר' יואל בריל ז"ל במקום הזה . (כג) לא יגעו לריק . הפך מה שאמר בקללה (ויקרא
כ"ט ט"ז) : וזרעתם לריק וזרעכם ואכלוהו אויביכם , אמר להם , כי כל יגיעם יהיה
לזרעה , כי לא יבא אייב , שיאכל יגיעם , ולא שדפון וירקון * (רד"ק) . לבהלה *
למותא * (הכשדי) . וכראה , שהכוונה פה על נפל אשת , שממהר לבוא בלא עתו , מענין
היראת שרש בהל בכללו , שהיא לשון חפזון ומחירות . ועל פי זה תרגמתי * כי וגו' .
הטעם , לא ימותו בניהם , כי השם נרך אותם , וברך בניהם , להיותם אהם * (ראב"ע) .
וצאצאיהם אהם . כל ימיהם יהיו אהם , כי לא ימותו בשייהם * (רד"ק) . (כד) והיה
וכו' . הפך מה שאמר בגלות (איכה ג' מ"ד) סכותה בענין לך מעבור תפלה * (הכ"ל) .
והיה * ראה למעלה מזה (כ"ב ז') * גרם וגו' . ויהי עד לא יבלין קדמי , ואנא אקבל
בלותהון

תרגום אשכנזי

עה' זיא רופען , אנטווארט' איד ; נאך רעדען זייה — איד ערהערע איהר געבעט . (כה) מיט אייננאנדער ווירדען וואָלף אונד לאַם ; דעם שטרע גלייך , נעהרט פֿאַם שטראַה דער לעווע זיך ; דיא שלאַנגע פֿערשלוקעט ערדשאַללען . זיא פֿערלעצען ניכט , פֿערדערבען ניכט אויף מייגעם הייליגען בערגע , שפּריכט דער עוויגע . —

סו (א) זאָ שפּריכט דער עוויגע : דער היממעל איזט יאָ פּיין מתרפֿן , דיא ערדע מיינער פֿיסע שעמל ; וואָצו איינען טעמפעל מיר ערבויען ? וואָצו איינען אַרט , וואָ כיינע דעררליכקייט רוהען זאָלל ? — (ב) פֿירוואַהר ! מיינע מאַכט ערשונף דיס גראַסע אָלל , דורך מיין געטטליך וואַרט ענטשטאָנדען אָללע וועזען : דרום בליק' איד הולדרייך אויף דען דעמוטהם אָללען גור , דער , צערשלאַנגען געמיטהעם , מיינען אויסשפרוך ציטטערנד עהרט . (ג) וויאָ ? היד שלאַכטעט מאַן איינען שטיר — דאָרט ווירד איין מענש געווירגט ; אָפּפֿערט היד

ב א ו ר

בלותהון ; על לא יבעון מן קדמי , אעביד בעותהון . (הפסדי) . (כה) זאב וכו' . המחמרים האלה כבוד אמרם המליך האלהי למעלה מה' (יא ו' וגו') , וכפלא פה בשינוי קצת , לרוב פעימות ונחותם . ונחש וגו' . הטעם , כחש עפר לחמו , כתולדתו , ולא דבר אחר , והטעם , שלא יזיק , וכל אלה הנביאות עתידות בארץ ישראל לבדה , כי כן כתוב , בכל הר קדשי . (ר' אברהם ן' עזרא) .

סו (א) כה וכו' . שפּ הנביא להוכיח הרשעים . (הנ"ל) . השמים כסאי וגו' . כמו שאמר שלמה (מלכים א' ח' כ"ז) : הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה אשר בניתי , ומה שאמר כסאי , לא שיהיה הוא , יתברך שמו , גוף שיטב בכבוד , אלא דרך משל , כמלך שישב על הכסא , ורגליו בשרפרף , ומטה על עמו , מה יעשו , והכסא נחמת מוכבוד משרפרף , לפיכך דמה השמים לכסא , והארץ להדיו רגליים , שהוא השרפרף , וכל מה שנשמים ונארץ הוא סנה לכל , והכל נעשה במנות ונזרתו , מן העליונים , אל התחתונים . (מדברי רד"ק) . אי זה בית וכו' . כלומר , וכי כבורים אתם , שהבית אשר אתם מניאים שם הוברים , שאני שוכן בו , ושיבילני הבית , כמו שמכיל הגוף , אלא אני לא פויתי על הבית , כי אם כלי שיכינו ישראל לבס אלו , ויהיה להם מקום מיוחד , לבוא שם להתפלל , ולהעלות הקרבנות , לעורר לבם , לבער המחשבות הרעות ולשרפם , כדמות הדבר , הנשרף על המזבח , אם כן אם אתם עושים הרע , ובאים לביתי , וזוברים לפני הפסדתם הכונה , ואין אתם עושים בזה רבנו , אלא הריפך , וזוה אתם מכעיסים אותי . (מדברי הנ"ל) . (ב) ויהיו וגו' . כראה טעם הפתוב לאמור , הווית כל אלה הדברים היה נאם ה' , כאמרו (מהלות ל"ג וי"ו) בדבר ה' שמים פעשו . (המבאר בהפטרות) . אל זה וכו' . עס כל זה , שאני רס על כל רמים , אני מביט אל השפלים , והענויים , והאחרים אל דברי , לקיים מננותי , אף על פי שאין מקריבין קרבן , כי עי שאינו חוטא אין צריך לקרבן , אבל המקריבים קרבן , ומעשיהם רעים , אין קרבנם לרצון , אבל לעוון . (מדברי רד"ק) . אל עני וגו' . בדענותן ומכיד רוס . (הכסדי) . וחרד על דברי . ממהר ומשתדל לעשותו , כמו (מלכים ב' ד' י"ג) הנה חרדת אלינו את כל המרדה הזאת . (המבאר בהפטרות) . (ג) שוחט השור וכו' . כלומר , הכי זה ירפה לפני , אם על מזבתי ישחט שור , ועל מזבח האלילים וזבח נס אדם ? ולא הוא מקריב זה לשמי , ועורף כלב לשם עבודה זרה , מעלה מנחה על שילחני הטבור , ומעלה דם קזיר על במת השיקופים , מוכיר לבושה לפני , ומנרף און , שם עבודה זרה , ע"ד הכתוב (שמואל א' ט"ו כ"ג) : ואין

ישעיה נד

רלה

הם מדברים ואני אשמע : (כה) ואב ומלה ירעו כפאחד ואריה
כפבקר יאכל-תבן ונחש עפר לחמו לא-ירעו ולא-ישחיתו בכל-
הר קדשי אמר יהוה :

סו (א) כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדם רגלי איזה
בית אשר תבנו-לי ואיזה מקום מנוחתי : (ב) ואת-כל-אלה ידי
עשחה ויהיו כל-אלה נאם-יהוה ואל-זה אביט אל-עני ונכה רוח
וחרד על-דברי : (ג) שוחט השור מכה-איש זובח השנה ערף

כלב

ר ש י

תבן • ולא יטרך להשחית צבאם : (כה) ונחש הרי עפר לחמו ומנוי לו
תדיר ומדרש חגדה וחריס כבקר יאכל תבן לפי שמינו שעשו נופל ציד בני יוסף
שנאמר בית עשו לקש ובית יוסף להצב וגומר (עובדיה ה') חבל ציד בני שאר
השצטים שגמשלו לחיות לא מינו לכך נאמר וחריס כבקר יאכל תבן אותם
השצטים שגמשלו כאריות כגון יהודה ודן כיוסף שגמשל כשור יאכלו אותו שגמשל
כתבן :

סו (א) השמים כסאי • אינו צריך לבית המוקדש שלכם : איזה בית אשר הוא
כדחי לשכינתי : (ב) ואת כל חלם השמים והארץ ידי עשחה ואת אשר
ציומתי שכינתי בתוככם זהו תכנס נשמעין לפי שכן דרכי להביט אל עני ונכה
רוח וחרד על דברי חבל עתה חן לי חפץ שהרי שוחט השור הכה את בעליו וגזלו
מונו לפיכך זוכה השם דומה לפני בעורף את הכלב והמעלה את המנחה הרי
היא לפני כדס חזיר והמוזכיר לצונה כמו אזכרתה (ויקרא ה') והיתה ללחם
לאזכרה (שם כ"ד) : (ג) מוצר חון • מוצר אותי בתשורת חונם מוצר חון
מחשיב חונם זהו פירושו ולשון ברכה נופל בתשורה שהיא להקבלת פנים כמו קח
נח את ברכתי (ראשית ל"ג) עשו אתי ברכה וצאו אלי : גם הוה צחרו

בדרכיהם

מבלל יופי

סו (א) מקום מנוחתי , רוצה לומר למנוחתי או באיזה מקום מנוחתי כי מקום אינו
שמוך : (ג) ערף כלב , פועל מעורף כלומר כורת ערפו רוצה לומר מי שפוא
זובח הנה לפני חסוב אותו כאלו הוא עורף כלב לפני כי אמנם בזבחים : ערף קריאתו
בשני טעמים והוא פועל כי השם הוא מלעיל ערף ולא פנים : [והרד"א פירוש שוחט השור
בנכיבה ואחר כך מכה איש הוא בעליו כדי שלא יתבעטו ממנו וכן זובח השם מן העדר כדי
שלא יחרץ כלב לשונו וכן מעלה מנחה זה לזה מדם חזיר כאלו הוא דבר משונם מאד מוזכר
לצונה בבית אלילים ומוצר ומתפלל חון , והרב רבי שמואל לאנייאד"ו פירש שהיא תוכחת
לישראל שסדרו להם חוקים לא טובים הפך תורת ה' והם שהמכה איש ישחוט שור לקרבן
זהו שוחט השור מכה איש כלומר שוחט השור לכפרת מכה איש וזובח השם לכפרת מי שעורף

כלב לא א 31 I